चर्चा पद्धती

अनुक्रमणिका

१.० उद्दिष्टे
२.० प्रास्ताविक
३.० विषय-विवेचन
 ३.०१ चर्चा पद्धती - व्याख्या व स्वरूप
 ३.०२ चर्चा पद्धतीचे अध्यापनातील स्थान व महत्त्व
 ३.०३ चर्चा पद्धतीची अध्यापनातील उद्दिष्टे
 ३.०४ चर्चा पद्धतीची अध्यापनातील तात्त्विक व मानसशास्त्रीय पार्श्वभूमी
 ३.०५ अध्यापनातील चर्चा पद्धतीसंबंधीची संशोधने व निष्कर्ष
 ३.०६ चर्चा पद्धतीचा पदबंध. त्याचे स्पष्टीकरण व कृती
 ३.०७ चाचणी व उत्तरसूची
 ३.०८ अध्यापन पद्धती निरीक्षणविषयक तत्त्वे
 ३.०९ निरीक्षण सूची अध्यापन विश्लेषण मार्गदर्शिका व स्पष्टीकरणे
 ३.१० पाठ नियोजनविषयक मार्गदर्शक तत्त्वे
 ३.११ पाठ नियोजन नमुना - एक
 ३.१२ पाठ नियोजन स्वयं-मूल्यमापन श्रेणी
४.० दैनंदिन अध्यापनात चर्चा पद्धतीचे संक्रमण
५.० सारांश
६.० पारिभाषिक शब्द
७.० अधिक वाचनासाठी संदर्भ पुस्तके
८.० अनुधावन कृती / पूरक कार्य

ज्ञानगंगा घरोघरी

यशवंतराव
चव्हाण
महाराष्ट्र
मुक्त विद्यापीठ

EDU 445
बी. एड. पूरक साहित्य
सूक्ष्म अध्यापन कौशल्ये

सज्जता प्रवर्तन कौशल्य

लेखक : प्रा. मगन पंढरीनाथ सुरवसे

घटक १ :	सज्जता प्रवर्तन कौशल्य भाग – १	०३
घटक २ :	सज्जता प्रवर्तन कौशल्य भाग – २	२७

यशवंतराव
चव्हाण
महाराष्ट्र
ज्ञानगंगा घरोघरी मुक्त विद्यापीठ

EDU 408

बी. एड. अधिष्ठान अभ्यासक्रम

शालेय विषयाचे अध्यापनशास्त्र

शालेय विषयाचे अध्यापनशास्त्र : संस्कृत

लेखक : डॉ. कुंदा भोसले, डॉ. शरद धर्माधिकारी, श्रीमती निवेदिता सराफ, श्रीमती विद्या बाम, श्रीमती मीना कुलकर्णी, श्री. वामन अभ्यंकर, श्री. बी. ए. कोळपे

घटक १ :	संस्कृत विषयाचे स्वरूप व संरचना	०१
घटक २ :	अभ्यासक्रम, पाठ्यक्रम व पाठ्यपुस्तके	०७
घटक ३ :	अध्यापनपूर्व आशयज्ञान–अभिवृद्धी	२१
घटक ४ :	संस्कृत विषयाचे आशय विश्लेषण	३१
घटक ५ :	अध्यापनशास्त्रीय विश्लेषण	५१
घटक ६ :	संस्कृत अध्यापन आणि आशय एकात्मीकरण	६३
घटक ७ :	ज्ञानाची प्रतिरूपणे	११३
घटक ८ :	संस्कृत आशययुक्त अध्यापनासंदर्भात मूल्यमापन विचार	१२०
घटक ९ :	संस्कृत अध्यापकाचे व्यक्तिमत्त्व	१४४

यशवंतराव
चव्हाण
महाराष्ट्र
मुक्त विद्यापीठ
ज्ञानगंगा घरोघरी

EDU 406

बी. एड. अधिष्ठान अभ्यासक्रम

शालेय विषयाचे अध्यापनशास्त्र

शालेय विषयाचे अध्यापनशास्त्र : हिंदी

लेखक : डॉ. पुष्पा वास्कर, कै. डॉ. आनंद वास्कर, डॉ. प्रीती पाटील, डॉ. रंजना गटकळ, डॉ. **शशी गायकवाड**

अध्याय 1	:	हिंदी भाषा की संरचना	01
अध्याय 2	:	हिंदी प्रथम भाषा और द्वितीय भाषा की पाठ्यचर्या, पाठ्यक्रम एवं पाठ्यपुस्तक	15
अध्याय 3	:	अध्यापनपूर्व आशयज्ञान अभिवृद्धी	43
अध्याय 4	:	द्वितीय भाषा हिंदी पाठ्यांश का आशय-विश्लेषण	66
अध्याय 5	:	द्वितीय भाषा हिंदी का अध्यापन शास्त्रीय विश्लेषण एवं अध्यापन-नियोजन	71
अध्याय 6	:	आशय एवं अध्ययन प्रणालियाँ, उपयुक्त प्रतिमानों का एकात्मिकरण	104
अध्याय 7	:	ज्ञान के प्रतिरुपक (प्रतिरुपण)	127
अध्याय 8	:	द्वितीय भाषा हिंदी के आशययुक्त अध्यापन पद्धति के संदर्भ में मूल्यमापन	144

यशवंतराव
चव्हाण
महाराष्ट्र
ज्ञानगंगा घरोघरी मुक्त विद्यापीठ

बी.एड. शिक्षणक्रम

अनुक्रमणिका

१.० प्रास्ताविक
२.० उद्दिष्टे
३.० कृतिसंशोधन आराखडा कृती
    ३.१ समस्येची जाणीव
        कृती ३.१.१ समस्यांविषयी यादी करणे
        कृती ३.१.२ आपल्या समस्येचे क्षेत्र निश्चित करणे
        कृती ३.१.३ कृतिसंशोधन समस्या क्षेत्र ठरविणे
    ३.२ कृतिसंशोधन समस्या ठरविणे
        कृती ३.२.१ कृतिसंशोधन समस्यानिश्चिती
    ३.३ समस्येविषयी शोध व सुस्पष्टता
        कृती ३.३.१ स्वतःच्या कृतिसंशोधन समस्येविषयी सुस्पष्टता
    ३.४ कृतिआराखडा
        कृती ३.४.१ उद्दिष्टे निश्चिती
        कृती ३.४.२ कृतिसंशोधनासाठी परिकल्पना निश्चिती
        कृती ३.४.३ कृतिसंशोधनासाठी साधननिश्चिती
    ३.५ कार्यवाही
        कृती ३.५.१ कृतिसंशोधन कार्यपद्धती ठरविणे
    ३.६ माहितीचे विश्लेषण
        कृती ३.६.१ सामग्रीचे संस्करण
    ३.७ कार्यवाही वेळापत्रक
        कृती ३.७.१ कृतिसंशोधन कार्याचे वेळापत्रक
    ३.८ संपूर्ण आराखडा लेखन
        कृती ३.८.१ स्वतःच्या कृतिसंशोधनाचा आराखडा लेखन
    ३.९ निष्कर्षाविषयी विमर्षी विचार व पुनर्नियोजन
४.० कृतिसंशोधन आराखड्याचे स्वयं-मूल्यमापन
५.० परिशिष्टे
    ५.१ उदाहरणादाखल कृतिसंशोधन आराखडा
    ५.२ संशोधन आराखडा मूल्यमापन प्रपत्र
    ५.३ अहवाल सादरीकरण

यशवंतराव
चव्हाण
महाराष्ट्र
मुक्त विद्यापीठ

ज्ञानगंगा घरोघरी

EDU 459

बी. एड. अध्यापन प्रतिमाने मालिका

भाषिक विकासासाठी भाषिक खेळ आणि कोडी

लेखक : इंदुमती अरकडी

भाग – १ : भाषिक खेळ

०१. झाडं आणि वेलींचे अवयव शोधा	०१
०२. छोटा भाऊ, मोठा भाऊ जमली जोडी	०३
०३. जुळे भाऊ दोन, शोधा त्यांची आई कोण ?	०४
०४. अक्षरांनो सावध ! हो ! कारण तुमच्यामागे आ	०५
०५. अवयवांचा लपंडाव	०६
०६. जुळवा अक्षरे	०७
०७. एक 'अक्षर' आलं 'पाहुणा', बघाबघा त्याच्या गुणा !	०९
०८. शब्दांनो, चला बनू या वटवाघूळ !	११
०९. घरातील वस्तूंचे अवयव शोधा	१३
१०. शब्द–बगळ्यांना अक्षर–मासे शोधा	१५
११. नातेवाईक शोधा	१६
१२. शब्दांचे पक्षी उडवू या !	१८
१३. अदलाबदल	२०
१४. बहुरूपी शब्द	२२
१५. अक्षर–फांद्यांवरील शब्दपक्षी	२४
१६. 'गांवा'तील खाद्यपदार्थ शोधा	२६
१७. चला अक्षरांच्या कोलांट्या उड्या मारू	२८
१८. अंकांनी काढली गावोगावी सहल	३०
१९. एक आगळं ! जुळं आलं तर वेगळं !	३२
२०. चला, शब्दांचे सागरगोटे खेळू या !	३४
२१. चला, बाण मारू या !	३६

ज्ञानगंगा घरोघरी

बी.एड. शिक्षणक्रम – संख्याशास्त्र मार्गदर्शिका

अनुक्रमणिका

1. संख्यात्मक माहितीचे वर्गीकरण करणे 1
2. वारंवारिता सारणीवरून स्तंभालेख काढणे 7
3. दिलेली माहिती दर्शविणारा जोड स्तंभालेख काढणे 11
4. दिलेली माहिती दर्शविणारा वर्तुळालेख काढणे 15
5. गृहीत मध्यमान पद्धतीने वारंवारिता सारणीवरून मध्यमान काढणे 19
6. केंद्रीय प्रवृत्तीचे दुसरे परिमाण, मध्यमा/मध्यांक/मध्यगा काढणे 25
7. वारंवारिता सारणीवरून बहुलक काढणे 31
8. वारंवारिता सारणीवरून चतुर्थक विचलन काढणे 37
9. वारंवारिता सारणीवरून प्रमाण विचलन काढणे 45
10. दिलेल्या प्राप्तांकाचा Z प्राप्तांक व T प्राप्तांक काढणे 52
11. वारंवारिता सारणीवरून शततमक काढणे 55
12. वारंवारिता सारणीवरून शततमक क्रम किंवा प्रतिशत श्रेणी काढणे 61
13. स्पिअरमनच्या गुणानुक्रम पद्धतीने सहसंबंध काढणे 67

परिशिष्टे

तुम्ही करून पाहा (स्वाध्याय) उत्तरसूची 74

सरावासाठी जादा उदाहरणे 87

महत्त्वाची सूत्रे 91

ज्ञानगंगा घरोघरी

ज्ञानगंगा घरोघरी
यशवंतराव
चव्हाण
महाराष्ट्र
मुक्त विद्यापीठ

EDU 423

लिंग, शाळा आणि समाज

लिंग, शाळा आणि समाज

लेखक : प्रा. युवराज पवार, डॉ. नवनाथ इंदलकर, डॉ. संजय निंबाळकर, श्री. सचिन पोरे, श्रीमती ज्योती लष्करी, डॉ. विजया पाटील, डॉ. सोनुने एस. एस., डॉ. कविता साळुंके, डॉ. संगिता बिहाडे, डॉ. निलिमा मोरे, डॉ. विजया दहिवेलकर, डॉ. प्रतिभा देसाई

घटक १ :	लिंग समभाव व प्रश्नांवरील उपाय	१
घटक २ :	लिंग आणि शालेय शिक्षण	२९
घटक ३ :	समाजविकासात शिक्षकाची भूमिका	७६

बी. एड. शिक्षणक्रम
प्रात्यक्षिक कार्यफाईल २ : सूक्ष्म अध्यापनाशी संबंधित प्रात्यक्षिके

अनुक्रमणिका

अ.क्र.	*प्रात्यक्षिकाचे नाव*	*प्रती*	*पृष्ठ क्र.*
(१)	नैदानिक सूक्ष्म अध्यापन	(१ प्रत)	१
(२)	अध्यापन स्वयं-निदान श्रेणी	(१ प्रत)	४
(३)	आमचे शिक्षक असे शिकवितात	(१ प्रत)	६
(४)	विद्यार्थी मूल्यमापन श्रेणींचा एकत्रित विचार	(१ प्रत)	१०
(५)	ट्रान्सक्रिप्ट / विश्लेषण	(१ प्रत)	११
(६)	प्रत्यक्ष ट्रान्सक्रिप्ट नमुना	(१ प्रत)	१२
(७)	अशाब्दिक कौशल्यासाठी तज्ज्ञ मूल्यमापन श्रेणी	(१ प्रत)	१४
(८)	सूक्ष्म पाठाचे नियोजन	(१० प्रती)	१७
(९)	सूक्ष्म अध्यापन कौशल्य : सज्जता प्रवर्तन	(४ प्रती)	३७
(१०)	सूक्ष्म अध्यापन कौशल्य : स्पष्टीकरण	(४ प्रती)	४१
(११)	सूक्ष्म अध्यापन कौशल्य : अध्यापनात उदाहरणे व दाखल्यांचा वापर	(४ प्रती)	४५
(१२)	सूक्ष्म अध्यापन कौशल्य : मूलभूत प्रश्न	(४ प्रती)	४९
(१३)	सूक्ष्म अध्यापन कौशल्य : मुक्तबद्ध प्रश्न	(४ प्रती)	५३
(१४)	सूक्ष्म अध्यापन कौशल्य : प्रबलन	(४ प्रती)	५७
(१५)	सूक्ष्म अध्यापन कौशल्य : शोधक प्रश्न	(४ प्रती)	६१
(१६)	सूक्ष्म अध्यापन कौशल्य : फलक लेखन	(४ प्रती)	६५
(१७)	सूक्ष्म अध्यापन कौशल्य : चेतक बदल	(४ प्रती)	६९
(१८)	सूक्ष्म अध्यापन कौशल्य : अध्यापनात शैक्षणिक साधनांचा वापर	(४ प्रती)	७३
(१९)	सूक्ष्म अध्यापन कौशल्य : समारोप	(४ प्रती)	७७
(२०)	सूक्ष्म अध्यापन कौशल्य : प्रत्याभरणासाठी अध्यापन कृती	(४ प्रती)	८१
(२१)	सूक्ष्म अध्यापन कौशल्य : प्रमाणपत्र	(१ प्रती)	८५

ज्ञानगंगा घरोघरी

सूचना : (१) ज्या प्रात्यक्षिकासाठी अहवाल लेखनास जागा कमी पडेल तेथे आपल्याला आवश्यक तेवढे कोरे कागद जोडावेत.

(२) सूक्ष्म अध्यापनाशी संबंधित प्रात्यक्षिक कार्यफाईल आकार, त्यातील प्रत्येक प्रात्यक्षिक अहवाल लेखनासाठी दिलेले मुद्दे, त्या मुद्यांसाठी सोडलेली जागा, गुणदान योजना या सर्वांसंदर्भात आपला अभिप्राय तसेच या प्रात्यक्षिक कार्यफाईलमध्ये केलेल्या उपयुक्ततेबद्दल आपला अभिप्राय खालील पत्त्यावर अवश्य कळवावा, म्हणजे पुढील वर्षी त्यात योग्य ते बदल करता येतील.

पत्र व्यवहारासाठी पत्ता - डॉ. कविता साळुंके
शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा
'ज्ञानगंगोत्री', यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ
गोवर्धन शिवार, गंगापूर, नाशिक - ४२२ २२२.

यशवंतराव
चव्हाण
महाराष्ट्र
मुक्त विद्यापीठ

EDU 403

अभ्यासक्रम आणि भाषा

अभ्यासक्रम आणि भाषा

लेखक : डॉ. कविता साळुंके, डॉ. भूषण कर्डिले, डॉ. एस. के. सूर्यवंशी, डॉ. एम. एस. उबाळे, डॉ. दत्तात्रेय तापकीर, प्रा. विजयकुमार पाईकराव, श्रीम.ज्योती लष्करी, डॉ. पी. बी. दराडे, डॉ. एस. बी. वाळके, श्री. सचिन पोरे

घटक १	:	शालेय विद्यार्थ्यांची भाषिक पार्श्वभूमी	०१
घटक २	:	वर्गातील भाषिक अभिव्यक्तीचे स्वरूप	३५
घटक ३	:	माहितीचे अवांतर वाचन व लेखन	६८

यशवंतराव
चव्हाण
महाराष्ट्र
मुक्त विद्यापीठ

ज्ञानगंगा घरोघरी

EDU 402

बी.एड. अधिष्ठान अभ्यासक्रम

अध्ययन आणि अध्यापन

लेखक : डॉ. कविता साळुंके, डॉ. अनंत जोशी, डॉ. प्रीती पाटील, डॉ. मनीषा चौधरी, डॉ. रमा भोसले, डॉ. मोहन खताळ, डॉ. अश्विन बोंदार्डे, डॉ. विजया पाटील

संपादन : डॉ. अनंत जोशी, डॉ. कविता साळुंके

घटक १	:	अध्यापन आणि अध्यापक : आकलन	१
घटक २	:	अध्यापनाचे व अध्यापकाचे मानसशास्त्र	३७
घटक ३	:	अध्ययन प्रक्रियेचे आकलन	७१
घटक ४	:	शाळा व वर्ग वातावरणाचे आकलन	१०७
घटक ५	:	स्वयंनिर्देशित अध्ययन	१२४

यशवंतराव
चव्हाण
महाराष्ट्र
ज्ञानगंगा घरोघरी मुक्त विद्यापीठ

EDU 409

बी. एड. अधिष्ठान अभ्यासक्रम

शालेय विषयाचे अध्यापनशास्त्र

शालेय विषयाचे अध्यापनशास्त्र : इतिहास

लेखक : डॉ. रामदास बरकले, डॉ. अरविंद जोशी, डॉ. डी. आर. कुलकर्णी, प्रा. ज्योती महंत, श्रीमती रेखा उपाध्ये, प्रा. एस. आर. वाजे, डॉ. सुनंदा रोडगे, डॉ. कविता साळुंके

घटक १ :	इतिहासाचे स्वरूप व संरचना	००
घटक २ :	अभ्यासक्रम, पाठ्यक्रम व पाठ्यपुस्तके यांचे विश्लेषण	१६
घटक ३ :	इतिहासाच्या अध्यापनासाठी आशयज्ञान अभिवृद्धी	३८
घटक ४ :	आशयविश्लेषण	४८
घटक ५ :	शालेय विषयाचे अध्यापनशास्त्रीय विश्लेषण	६१
घटक ६ :	इतिहासाचा आशय आणि अध्यापन पद्धती यांचे एकात्मीकरण	७०
घटक ७ :	ज्ञानाची प्रतिरूपणे	१०३
घटक ८ :	आशययुक्त अध्यापन पद्धतीसंदर्भात मूल्यमापन	११६

घटक १ : प्रत्यक्ष अनुदेशन प्रतिमान

अनुक्रमणिका

भाग - १

१.० उद्दिष्टे
१.१ प्रास्ताविक
१.२ विषय-विवेचन
  १.२.१ प्रत्यक्ष अनुदेशन प्रतिमानाचे महत्त्व
  १.२.२ प्रत्यक्ष अनुदेशन प्रतिमानाची उद्दिष्टे
  १.२.३ प्रतिमानाचा तात्त्विक आधार
  १.२.४ प्रतिमानाचा पदबंध
  १.२.५ सैद्धांतिक भागावरील चाचणी

भाग - २

  १.२.६ पाठाचे निरीक्षणविषयक तत्त्वे
  १.२.७ पाठ विश्लेषण नमुना
  १.२.८ पाठ नमुना १ : दोन अंकी आकड्यांची बेरीज
  १.२.९ पाठ नमुना २ : संगणकात फोल्डर तयार करणे.
  १.२.१० पाठ नियोजन मार्गदर्शक तत्त्वे
  १.२.११ पाठ नियोजन स्वयं-मूल्यमापन श्रेणी
  १.२.१२ दैनंदिन अध्यापनात प्रतिमानांच्या संक्रमणात येणाऱ्या अडचणी
१.३ सारांश
१.४ पारिभाषिक शब्द
१.५ क्षेत्रीय कार्य
१.६ अधिक वाचनासाठी पुस्तके

ज्ञानगंगा घरोघरी

१.० उद्दिष्टे

या पुस्तिकेच्या वाचनानंतर आपण -

★ प्रत्यक्ष अनुदेशन प्रतिमानाचे महत्त्व सांगू शकाल.
★ या प्रतिमानाची उद्दिष्टे सांगू शकाल.
★ या प्रतिमानाला असलेला तात्त्विक आधार जाणून घेऊ शकाल.
★ प्रतिमानाच्या पदबंधाचा अध्यापनात वापर करू शकाल.
★ प्रतिमानाच्या निरीक्षणाचे मुद्दे सांगू शकाल.
★ या प्रतिमानाने अध्यापन करण्यासाठी आदर्श पाठनियोजन करू शकाल.
★ या प्रतिमानाने आदर्श पाठ घेऊ शकाल.
★ दैनंदिन अध्यापनात या प्रतिमानाने अध्यापन करताना येणाऱ्या अडचणींची दखल घेऊ शकाल.
★ स्वत:च्या पाठाचे स्वयं-मूल्यमापन करू शकाल.

ज्ञानगंगा घरोघरी

यशवंतराव
चव्हाण
महाराष्ट्र
मुक्त विद्यापीठ

EDU 441

बी.एड. शिक्षणक्रम

नाट्य आणि कला शिक्षण

नाट्य आणि कला शिक्षण

१	:	विषयज्ञानाची अभिवृद्धी	१
२	:	कला अध्यापन, नियोजन आणि मूल्यमापन	२१
३	:	शिक्षणातील नव्या विचारप्रवाहात कलेचे स्थान	२७
४	:	कला विषयातील नवोपक्रम	३३

ज्ञानगंगा घरोघरी
यशवंतराव
चव्हाण
महाराष्ट्र
मुक्त विद्यापीठ

EDU422
बी.एड.

समकालीन भारतीय समाज आणि शिक्षण

घटक १ : समकालीन भारतीय शिक्षण	१
घटक २ : भारतीय संविधानातील तरतुदी व शिक्षण	४५
घटक ३ : शिक्षणविषयक धोरणे, कायदे आणि तरतुदी	६१
घटक ४ : भारत सरकारच्या शिक्षणविषयक योजना	१०३
घटक ५ : भारतीय व पाश्चात्त्य शिक्षणतज्ज्ञ आणि शिक्षण	१२७
घटक ६ : नयी तालीम	२०१

यशवंतराव
चव्हाण
महाराष्ट्र
मुक्त विद्यापीठ
ज्ञानगंगा घरोघरी

EDU 404
बी. एड. अधिष्ठान अभ्यासक्रम
शालेय विषयाचे अध्यापनशास्त्र

शालेय विषयाचे अध्यापनशास्त्र : मूलभूत

लेखक : डॉ. कविता साळुंके

घटक १	:	आशययुक्त अध्यापन पद्धती : संकल्पना व स्वरूप	०१
घटक २	:	विद्याशाखेचे स्वरूप व संरचना	१७
घटक ३	:	अभ्यासक्रम, पाठ्यक्रम व पाठ्यपुस्तके यांचा अध्यापनात विचार	३१
घटक ४	:	अध्यापन घटकाचे आशयविश्लेषण	४२
घटक ५	:	अध्यापनपूर्व आशयज्ञान अभिवृद्धी	५३
घटक ६	:	अध्यापनशास्त्रीय विश्लेषण	६१
घटक ७	:	आशय आणि अध्यापन पद्धतीचे एकात्मीकरण	७५
घटक ८	:	ज्ञानाची प्रतिरूपणे	९९
घटक ९	:	आशययुक्त अध्यापन पद्धतीसंदर्भात मूल्यमापन	११८

ज्ञानगंगा घरोघरी

यशवंतराव
चव्हाण
महाराष्ट्र
ज्ञानगंगा घरोघरी मुक्त विद्यापीठ

312 gm

EDU 411

बी. एड. अधिष्ठान अभ्यासक्रम

शालेय विषयाचे अध्यापनशास्त्र

शालेय विषयाचे अध्यापनशास्त्र : गणित

लेखक : प्रा. वसंतराव कर्डिले, डॉ. के. एस. चव्हाण, डॉ. डी. आर. कुलकर्णी, प्रा. बी. डी. देशपांडे, श्री. जी. आर. कानडे, डॉ. प्रभाकर हकीम, श्रीमती माधवी धारणकर

घटक 1	:	गणित अध्यापन विषयाचे स्वरूप व संरचना	01
घटक 2	:	गणित विषयाचा अभ्यासक्रम, पाठ्यक्रम व पाठ्यपुस्तके	25
घटक 3	:	शिक्षकाची अध्यापनपूर्व आशयज्ञान अभिवृद्धी	35
घटक 4	:	अध्यापन घटकाचे आशय विश्लेषण	44
घटक 5	:	गणिताचे अध्यापनशास्त्रीय विश्लेषण व नियोजन	82
घटक 6	:	अध्यापन पद्धती व आशय यांचे एकात्मीकरण	93
घटक 7	:	गणित विषयातील ज्ञानाची प्रतिरूपणे	113
घटक 8	:	अध्ययन-अध्यापन पद्धतीच्या संदर्भात गणिताचे मूल्यमापन	131
घटक 9	:	गणित शिक्षक : एक बहुरूपी	142

यशवंतराव
चव्हाण
महाराष्ट्र
ज्ञानगंगा घरोघरी मुक्त विद्यापीठ

EDU 413

बी. एड. अधिष्ठान अभ्यासक्रम

शालेय विषयाचे अध्यापनशास्त्र

शालेय विषयाचे अध्यापनशास्त्र : अर्थशास्त्र

लेखक : डॉ. एम. सोनकांबळे, डॉ. गणेश शेटकर, डॉ. निर्मला वानखेडे, डॉ. कविता साळुंके, डॉ. दिलीप सेनाड, श्री. एस. बी. पाटील

घटक १	:	अर्थशास्त्राचे स्वरूप व संरचना	०१
घटक २	:	अर्थशास्त्र विषय अध्यापनात अभ्यासक्रम, पाठ्यक्रम व पाठ्यपुस्तक यांचा विचार	१८
घटक ३	:	अर्थशास्त्र विषयातील अध्यापन घटकाचे आशय विश्लेषण	२५
घटक ४	:	अध्यापनपूर्व आशयज्ञान अभिवृद्धी	२९
घटक ५	:	अध्यापनशास्त्रीय विश्लेषण	४८
घटक ६	:	उपयुक्त अध्यापन पद्धती विचार व आशय यांचे एकात्मीकरण	९०
घटक ७	:	अर्थशास्त्र ज्ञानाची प्रतिरूपणे	१२०
घटक ८	:	अर्थशास्त्र विषयाचे आशययुक्त पद्धतीसंदर्भात मूल्यमापन	१३८
घटक ९	:	आशययुक्त अध्यापन पद्धतीच्या संदर्भात अर्थशास्त्र विषयात अभ्यासपूरक कार्यक्रम	१५२

यशवंतराव
चव्हाण
महाराष्ट्र
ज्ञानगंगा घरोघरी मुक्त विद्यापीठ

EDU 414

बी. एड. अधिष्ठान अभ्यासक्रम

शालेय विषयाचे अध्यापनशास्त्र

शालेय विषयाचे अध्यापनशास्त्र : हिशेबशास्त्र

लेखक : श्रीमती माधुरी कुलकर्णी, श्री. एस. नाडगौडा, डॉ. अरविंद वेलणकर, श्रीमती तेजस्विनी कदम, डॉ. करूणा कुशारे

घटक १	: विद्याशाखाचे स्वरूप व संरचना	०१
घटक २	: अभ्यासक्रम, पाठ्यक्रम आणि पाठ्यपुस्तक	१०
घटक ३	: अध्यापन घटकाचे आशय विश्लेषण	१७
घटक ४	: अध्यापनपूर्व आशयज्ञान अभिवृद्धी	२८
घटक ५	: हिशेबशास्त्र विषयाचे अध्यापनशास्त्रीय विश्लेषण	३५
घटक ६	: हिशेबशास्त्रातील ज्ञानाची प्रतिरूपणे	४२
घटक ७	: आशय आणि अध्यापन पद्धतीचे एकात्मीकरण	७१
घटक ८	: आशययुक्त अध्यापन पद्धतीसंदर्भात मूल्यमापन	८५

१. शालेय स्तरावरील विमर्षण

अनुक्रमणिका

१.१ उद्दिष्टे

१.२ प्रास्ताविक

१.३ विषय-विवेचन

१.३.१ मुक्त विद्यापीठ व सरावपाठ

१. यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाचे वेगळेपण

२. मुक्त विद्यापीठाच्या बी.एड. शिक्षणक्रमाचे वेगळेपण

३. मुक्त विद्यापीठातील बी.एड. शिक्षणक्रमाची संरचना

४. बी.एड. शिक्षणक्रमातील सरावपाठ योजना

५. पाठ निरीक्षण व निरीक्षण पाठ संख्या

अ. विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या नियमानुसार अर्हताप्राप्त व विद्यापीठ नियुक्त पाठ निरीक्षक

ब. शाळेतील ज्येष्ठ, प्रशिक्षित विद्यापीठ मान्यता असलेले शिक्षक पाठ निरीक्षक

क. केंद्रावरील संमंत्रक (Counsellor) पाठ निरीक्षक

१.३.२ विमर्षी अध्यापन

१.३.३ शालेय पाठांचे निरीक्षण

१. पाठ निरीक्षण तात्त्विक पार्श्वभूमी व स्वरूप

अ. सराव पाठ

ब. लवचीक अभ्यासक्रम शैली

क. पाठ निरीक्षक

ड. प्रशिक्षणात निरीक्षणाचे महत्त्व

इ. निरीक्षणाचे प्रमाण

२. मुक्त विद्यापीठाच्या पाठनिरीक्षणासाठी पदनिश्चयन श्रेणी

३. पाठ टाचणावरील १८ निरीक्षण मुद्यांची स्पष्टीकरणे

- पाठ टाचण लेखन
- संघटन
- प्रारंभाची कार्यवाही
- हेतु कथन
- स्पष्टीकरणे, उदाहरण दाखल्यांचा वापर
- मूलभूत प्रश्न
- मुक्त प्रश्न
- प्रबलन
- फलक लेखन
- चेतक बदल
- वर्गव्यवस्थापन व वातावरण
- योग्य अध्यापन पद्धतीचा वापर
- वैविध्यपूर्ण अध्ययन अनुभवांचा वापर
- समारोप कार्यवाही व स्वाध्याय
- मूल्यमापन साधनांचा उपयोग

ज्ञानगंगा घरोघरी

- ✦ मूल्यमापनातील विद्यार्थी प्रतिसाद
- ✦ शिक्षक व्यक्तिमत्त्व
- ✦ विषयज्ञान प्रभुत्व
- ✦ विषयज्ञानअभिवृद्धी
- ✦ कार्यवाहीतील नियोजनबद्धता

४. पाठासंदर्भातील गुणात्मक शेरे

अ. वर्णनात्मक शेरे

✦होकारात्मक शेरे

✦नकारात्मक शेरे

आ. उपचारात्मक शेरे

✦नेमके उपचारात्मक शेरे

✦पोकळ उपचारात्मक शेरे

इ. गुणात्मकतेचे संख्यात्मिकीकरण

५. विविध अध्यापन पद्धतींसंदर्भात तयार केलेल्या मूल्यमापन श्रेणी व स्पष्टीकरणे

अ. नाट्यीकरण

पायरी १ : प्रस्तावना

पायरी २ : पूर्वतयारी

पायरी ३ : नाट्याचे सादरीकरण

पायरी ४ : चर्चा

पायरी ५ : समारोप

आ. चर्चा पद्धती

पायरी १ : चर्चेची पूर्वतयारी

पायरी २ : चर्चा

पायरी ३ : समालोचन

इ. संप्रेषण मार्ग / उपागम (Communicative Approach)

पायरी १ : तयारी

पायरी २ : विषय–विवेचन

पायरी ३ : सराव

पायरी ४ : फलित

ज्ञानगंगा घरोघरी

ई. आधार पद्धती

पायरी १ : सज्जता प्रवर्तन

पायरी २ : विषयविस्तार

पायरी ३ : पुनरवलोकन

पायरी ४ : समारोप

उ. प्रवास पद्धती

पायरी १ : प्रस्तावना व पूर्वतयारी

पायरी २ : प्रत्यक्ष प्रवास

पायरी ३ : आढावा व मूल्यमापन

ऊ. व्याख्यान पद्धती

पायरी १ : सज्जता प्रवर्तन

पायरी २ : विषयविवेचन

पायरी ३ : समालोचन

ए. समस्या निराकरण
पायरी १ : पूर्वतयारी
पायरी २ : समस्या सादरीकरण
पायरी ३ : शोध
पायरी ४ : समारोप

ऐ. किमान अध्ययन क्षमता
पायरी १ : पूर्वज्ञानाची चाचणी
पायरी २ : अध्यापन
पायरी ३ : निदान
पायरी ४ : उपचारात्मक अध्यापन

ओ. उद्‌गामी अवगामी पद्धती
पायरी १ : पूर्वानुभव व पूर्वज्ञान जागृती
पायरी २ : उदाहरणे / सामग्रीचे सादरीकरण
पायरी ३ : उद्‌गामी प्रक्रिया
पायरी ४ : अमूर्त अंतिम सामान्यीकरणाचे सादरीकरण व दृढीकरण
पायरी ५ : अवगामी प्रक्रिया
पायरी ६ : नव्या उदाहरणांची निर्मिती
पायरी ७ : मूल्यमापन व समारोप

१.३.४ शालेय सरावास उपयुक्त कागदपत्रे

१. निरीक्षकांच्या नियुक्तीची कार्यपद्धती
अ. केंद्रावरील पाठ निरीक्षण
ब. यु.जी.सी. नियमानुसार अर्हताप्राप्त पाठ निरीक्षक
क. शाळेतील प्रशिक्षित ज्येष्ठ शिक्षक

२. पाठनिरीक्षक प्रकारानुसार कार्ये व इतर आवश्यक माहिती
अ. केंद्रावरील चाचणी पाठ निरीक्षक तज्ज्ञ
ब. यु.जी.सी. अर्हताप्राप्त तज्ज्ञ
क. शाळेतील ज्येष्ठ मान्यताप्राप्त शिक्षक

३. पत्रव्यवहारासाठी पत्ते

४. विद्यापीठाची विभागीय केंद्रे

१.४ सारांश

१.५ सरावासाठी कृती

१.६ संदर्भ पुस्तके

१.७ परिशिष्टे

(१) बी.एड. शिक्षणक्रमाच्या अभ्यासकेंद्रांची यादी

(२) सराव पाठासंदर्भात विद्यार्थ्यांना पाठविण्यात येणारी पत्रे

ज्ञानगंगा घरोघरी

यशवंतराव
चव्हाण
महाराष्ट्र
मुक्त विद्यापीठ

ज्ञानगंगा घरोघरी

EDU 446

बी. एड. पूरक साहित्य

सूक्ष्म अध्यापन कौशल्ये

मूलभूत प्रश्नपद्धती कौशल्य

लेखक : डॉ. कविता साळुंके

मूलभूत प्रश्नपद्धती कौशल्य भाग – १ : कौशल्याचे तात्त्विक अधिष्ठान, अपेक्षित व त्याज्य घटक	०३
मूलभूत प्रश्नपद्धती कौशल्य भाग – २ : सूक्ष्मपाठ निरीक्षण, विश्लेषण, नमुनापाठ व पाठनियोजन	२३

यशवंतराव
चव्हाण
महाराष्ट्र
ज्ञानगंगा घरोघरी मुक्त विद्यापीठ

EDU 447

बी. एड. पूरक साहित्य

सूक्ष्म अध्यापन कौशल्ये

ज्ञानगंगा घरोघरी

शैक्षणिक साधनांचा वापर

लेखक : प्रा. उमाजी नायकवडे

शैक्षणिक साधनांचा वापर : भाग – १	०२
शैक्षणिक साधनांचा वापर : भाग – २	३२

क्षमताधिष्ठित अध्यापन

अनुक्रमणिका

१.० उद्दिष्टे

२.० प्रास्ताविक

३.० विषय-विवेचन

३.०१ क्षमताधिष्ठित अध्यापनाच्या काही व्याख्या व त्यांचे स्वरुप

३.०२ क्षमताधिष्ठित अध्यापन पद्धतींची उद्दिष्टे व हेतू

३.०३ क्षमताधिष्ठित अध्यापनासंबंधीचा अभ्यास व संशोधनाचे निष्कर्ष

३.०४ क्षमताधिष्ठित अध्यापन पद्धतीची तात्त्विक व मानसशास्त्रीय पार्श्वभूमी

३.०५ क्षमताधिष्ठित अध्यापनाचे स्थान व महत्त्व

३.०६ क्षमताधिष्ठित अध्यापनाचा पदबंध व त्याची स्पष्टीकरणे व कृती

३.०७ चाचणी व उत्तरसूची

३.०८ निरीक्षणतक्त्याविषयक माहिती

३.०९ अध्यापन पद्धती निरीक्षणविषयक तत्त्वे

३.१० आदर्श पाठटाचण नमुना - १

३.११ आदर्श पाठटाचण नमुना - २

३.१२ पाठ नियोजनविषयक मार्गदर्शक तत्त्वे

३.१३ पाठनियोजन नमुना - १

३.१४ पाठनियोजन नमुना - २

३.१५ पाठनियोजन स्वयं-मूल्यमापन श्रेणी

४.० वर्गाध्यापनात किमान अध्ययन क्षमता पद्धतीने शिकविताना येणाऱ्या सर्वसाधारण अडचणी व उपाय

५.० सारांश

६.० पारिभाषिक शब्द

७.० अधिक वाचनासाठी संदर्भ पुस्तके

८.० अनुधावन कृती

ज्ञानगंगा घरोघरी

समस्या निराकरण पद्धती

अनुक्रमणिका

१.० उद्दिष्टे

२.० प्रास्ताविक

३.० विषय-विवेचन

भाग - १

३.०१ समस्या निराकरण पद्धती व्याख्या व स्वरूप

३.०२ समस्या निराकरण पद्धतीचे स्थान व महत्त्व

३ ०३ समस्या निराकरण पद्धतीचे अध्यापनातील हेतू व उद्दिष्टे

३ ०४ समस्या निराकरण पद्धतीची तात्त्विक व मानसशास्त्रीय पार्श्वभूमी

३.०५ समस्या निराकरण पद्धतीवरील सशोधने व निष्कर्ष

३ ०६ समस्या निराकरण पद्धतीचा पदबध, त्याची स्पष्टीकरणे व कृती

३.०७ चाचणी व उत्तरसूची

भाग - २

३.०८ निरीक्षण तक्त्याविषयक माहिती

३ ०९ अध्यापन पद्धती निरीक्षणविषयक तत्त्वे

३.१० आदर्श पाठ नमुना - १

३.११ आदर्श पाठ नमुना - २

३.१२ पाठ नियोजनविषयक मार्गदर्शक तत्त्वे

३.१३ पाठ नियोजन नमुना - १

३.१४ पाठ नियोजन नमुना - २

३ १५ पाठ नियोजन स्वय-मूल्यमापन श्रेणी

४.० दैनदिन अध्यापनात समस्या निराकरण पद्धतीच्या संक्रमणातील अडचणी व उपाय

५.० सारांश

६.० पारिभाषिक शब्द

७.० अधिक वाचनासाठी संदर्भ पुस्तके

८.० अनुधावन कृती / पूरक साहित्य

ज्ञानगंगा घरोघरी

अध्यापनाची प्रतिमाने : मूलभूत

भाग – १

अनुक्रमणिका

१. उद्दिष्टे
२. प्रास्ताविक
३. विषय-विवेचन
   ३.१ अध्यापन प्रतिमानांचा अर्थ व स्वरूप
   ३.२ अध्यापन प्रतिमानांचे वर्गीकरण
   ३.३ अध्यापन प्रतिमानांची रचना / मांडणी
   ३.४ प्रतिमानाबाबतचे अनुभव व संशोधने
   ३.५ विद्यापीठाने नियोजित केलेली अध्यापन प्रतिमाने : निवड व उपयुक्तता
   ३.६ प्रतिमान अध्ययनासाठी प्रशिक्षण योजना
   ३.७ प्रशिक्षण पूर्ण करण्याचे पर्याय
   ३.८ प्रस्तुत मालिकेतील पुस्तके व त्यांच्या वापराच्या पद्धती
४. सारांश
५. पारिभाषिक शब्द
६. क्षेत्रीय कार्ये
७. अधिक वाचनासाठी पुस्तके

१. उद्दिष्टे

ह्या पुस्तिकेच्या वाचनानंतर तुम्ही–

- ★ अध्यापन प्रतिमानाचा अर्थ व स्वरूप जाणून घेऊ शकाल.
- ★ प्रतिमानांचे अध्यापनातील महत्त्व सांगू शकाल.
- ★ अध्यापन प्रतिमानांची चार कुले स्पष्ट करू शकाल.
- ★ अध्यापन प्रतिमानांची मांडणी सांगू शकाल.
- ★ प्रतिमानांसंदर्भातील संशोधनांच्या आधारे त्याचे महत्त्व स्पष्ट करू शकाल.
- ★ प्रतिमाने, त्यांचा हेतू व पदबंध यांची माहिती देऊ शकाल.
- ★ प्रतिमानांचे प्रशिक्षण घेऊ शकाल.
- ★ प्रशिक्षण पूर्ण करण्याचे विविध पर्याय सांगू शकाल.
- ★ प्रस्तुत मालिकेतील प्रतिमानांच्या प्रशिक्षणाची प्रक्रिया आत्मसात करू शकाल.
- ★ प्रतिमानांमध्ये पाठनियोजन करू शकाल.
- ★ प्रतिमानांचा उपयोग स्वतःच्या अध्यापन शैलीत करू शकाल.

२. प्रास्ताविक

एक व्यावसायिक शिक्षक म्हणून आपण विविध हेतूंसाठी कार्य करत असता. त्या हेतूमध्ये विद्यार्थ्यांचा व्यक्तिगत व सामाजिक विकास, त्यांची राष्ट्रीय, व जागतिक नागरिकत्वासाठी पूर्वतयारी; तसेच जीवनाला आवश्यक असणाऱ्या मूलभूत जीवनकौशल्यांवरील प्रभुत्व यांचा समावेश होतो. त्यासाठी आपण शाळेत सतत कार्यरत असतो.

अनुक्रमणिका

१.१ प्रास्ताविक १
१.२ उद्दिष्टे ३
१.३ विषय-विवेचन ३
भाग १ .... ३
१.३.१ प्रतिमानासंदर्भात एक संकल्प चित्र (Scenario) ३
१.३.२ पृच्छा प्रशिक्षण प्रतिमानाची पार्श्वभूमी ६
१.३.२.१ पृच्छा प्रशिक्षण विकसनामागील सचनमची भूमिका ६
१.३.२.२ पृच्छा प्रशिक्षणाबाबत सचनमची गृहीतके ७
१.३.३ पृच्छा प्रशिक्षण प्रतिमानाची उद्दिष्टे व हेतू ८
१.३.४ अध्यापन व आशयासंदर्भात प्रतिमानाचे महत्त्व ८
१.३.५ पृच्छा प्रशिक्षण प्रतिमानाची प्रत्यक्ष ओळख १०
१.३.५.१ प्रतिमानाचा पदबंध १०
१.३.५.२ प्रतिमानाची सामाजिक प्रणाली १६
१.३.५.३ प्रतिसादाची तत्त्वे १७
१.३.५.४ सहायक प्रणाली १७
१.३.५.५ अध्यापनीय पोषित परिणाम १७
१.३.६ सैद्धांतिक भागावरील चाचणी १८
भाग - २ .... २०
१.३.७ पृच्छा प्रशिक्षण प्रक्रियेच्या विश्लेषणासाठी अध्यापन विश्लेषण मार्गदर्शकाचा वापर २०
१.३.८ पृच्छा प्रशिक्षण पाठ निरीक्षणविषयक तत्त्व २३
१.३.८.१ विद्यार्थ्यांच्या प्रश्नांची नोंद २३
१.३.९ आदर्शपाठ नमुने २४
१.३.९.१ पृच्छा प्रशिक्षण - नमुना पाठ १ : ''लाल-हिरव्या शब्दांची जादू'' ... २४
१.३.९.२ पृच्छा प्रशिक्षण - नमुना पाठ २ : ''शिक्षेऐवजी बक्षीस'' २९
१.३.१० पृच्छा प्रशिक्षण प्रतिमानाचे पाठ नियोजन ३५
१.३.११ दैनंदिन अध्यापनात पृच्छा प्रशिक्षण वापरताना येणाऱ्या अडचणी ४२
१.४ विसंगत प्रसंगाची काही उदाहरणे व उत्तरे ४५
१.५ पारिभाषिक शब्द ४८

ज्ञानगंगा घरोघरी

अनुक्रमणिका

१.० प्रास्ताविक १

१.१ उद्दिष्टे १

१.२ विषय-विवेचन २

भाग १

१.२.१ प्रतिमानासंदर्भात कल्पनाचित्र २

१.२.२ अग्रत संघटक प्रतिमानाची उद्दिष्टे व हेतू ३

१.२.३ प्रतिमानाचा तात्त्विक आधार ४

१.२.४ अग्रत संघटक प्रतिमानाचा पदबंध १०

१.२.५ सैद्धांतिक भागावरील चाचणी १६

भाग २

१.२.६ अध्यापन विश्लेषण मार्गदर्शिका परिचय २०

१.२.७ निरीक्षणविषयक सर्वसामान्य तत्त्वे २०

१.२.८ पाठ विश्लेषण नमुना २२

१.२.९ आदर्श पाठ नमुना ३२

१.२.१० अग्रत संघटक प्रतिमान : पाठ नियोजन मार्गदर्शक तत्त्वे ५३

१.२.११ पाठ नियोजन नमुना ५४

१.२.१२ पाठ नियोजन स्वयं-मूल्यमापन श्रेणी ५५

१.२.१३ दैनंदिन अध्यापनात प्रतिमानाच्या संक्रमणाची योजना ५६

१.३ सारांश ६२

१.४ पारिभाषिक शब्द ६३

१.५ क्षेत्रीय कार्य ६४

१.६ अधिक वाचनासाठी पुस्तके ६५

ज्ञानगंगा घरोघरी

यशवंतराव
चव्हाण
महाराष्ट्र
ज्ञानगंगा घरोघरी मुक्त विद्यापीठ

EDU 460

बी.एड. विद्यार्थी मार्गदर्शिका

बी.एड. विद्यार्थी मार्गदर्शिका

लेखक : डॉ. कविता साळुंके

०१. स्वागत आणि अभिनंदन	१
०२. मार्गदर्शिकेची उद्दिष्टे	१
०३. यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाचे वेगळेपण	१
०४. मुक्त विद्यापीठाच्या शिक्षणशास्त्र पदवी (बी.एड.) शिक्षणक्रमाचे वेगळेपण	६
०५. प्रश्न तुमचे उत्तर आमचे	२१
०६. बी.एड. कशासाठी? तुमचे हेतू आमची उद्दिष्टे	२५
०७. शिक्षणशास्त्र पदवी शिक्षणक्रमात वर्षभर विद्यार्थ्यांनी करावयाच्या कृती	३६
०८. संपर्कसत्रांची माहिती	४०
०९. शिक्षणशास्त्र पदवी शिक्षणक्रम मूल्यमापन	५५
१०. पारिभाषिक शब्द	५६
११. क्षेत्रीय कार्य	५८
१२. अभ्यासकेंद्र सहकार्य	५८
१३. विद्यापीठाची विभागीय केंद्रे	५९
१४. विद्यापीठातील अन्य कामे तुम्ही कशी कराल?	६०
१५. परिशिष्टे	६३

यशवंतराव
चव्हाण
महाराष्ट्र
मुक्त विद्यापीठ

ज्ञानगंगा घरोघरी

EDU 462

बी.एड. कार्यपुस्तिका

ज्ञानगंगा घरोघरी

आशययुक्त अध्यापन पद्धती : कार्यपुस्तिका भाग–१

(अभ्यासकेंद्रावरील प्रात्यक्षिके)

लेखक : डॉ. कविता साळुंके

(१) आशययुक्त अध्यापन पद्धतीसंदर्भात पूर्वावश्यक कार्ये	१
(२) कृतिसत्रात संमंत्रकांच्या मार्गदर्शनाखाली करावयाच्या कृती	५

यशवंतराव
चव्हाण
महाराष्ट्र
मुक्त विद्यापीठ

EDU 464

बी. एड. कार्यपुस्तिका

बी.एड. मूल्यशिक्षण : कार्यपुस्तिका

लेखक : बहाई अकादमी

१ : मूलभूत तत्त्व 'ऐक्य'	०१
२ : साहचर्य खेळ	०८

ज्ञानगंगा घरोघरी
यशवंतराव
चव्हाण
महाराष्ट्र
मुक्त विद्यापीठ

EDU 466

प्रात्यक्षिक मार्गदर्शिका

ज्ञानगंगा घरोघरी

प्रात्यक्षिक मार्गदर्शिका

लेखक : डॉ. कविता साळुंके, श्री. सचिन पोरे

प्रथम वर्ष – भाग 1 : सैद्धांतिक भागाशी संबंधित प्रात्यक्षिके	२
भाग २ : इतर प्रात्यक्षिके	२४
द्वितीय वर्ष – भाग १ : सैद्धांतिक भागाशी संबंधित प्रात्यक्षिके	३२
भाग २ : इतर प्रात्यक्षिके	६४

मानसशास्त्र तत्त्वांचा अध्यापनात पडताळा

भाग - १

अनुक्रमणिका

(०१) अवबोधन (Perception) - VI
(०२) अवधान (Division of Attention) - I
(०३) अध्ययन प्रक्रिया (Learning Process) - II
(०४) प्रतिमासृष्टी (Imagery) - V
(०५) साहचर्य
(०६) मानसिक कार्य व थकवा (Mental Work and Fatigue) - III
(०७) सृजनात्मक कल्पना (Creativity) - VIII
(०८) स्मरण / स्मृती (Memory) - IV
(०९) सूचना (Suggestion) - IX
(१०) अनुभूतीचे पुरश्चरण (Perseveration) - X

भाग - २

ज्ञानगंगा घरोघरी

अनुक्रमणिका

भाग - १

(०१) प्रास्ताविक
(०२) सहाध्यायी पर्यवेक्षित सराव अर्थ व स्वरूप (स.प.स.)
(०३) स.प.स.ची शिक्षक प्रशिक्षणात गरज व महत्त्व
(०४) स.प.स. मूळ योजना
(०५) य.च.म.मु. विद्यापीठातील स.प.स. योजना
(०६) स.प.स. योजना कार्यवाही
(०७) स.प.स. पाठ मूल्यमापन श्रेणी
(०८) प्रत्यक्ष पाठ
(०९) अहवाल लेखन
(१०) समारोप

उद्दिष्टे

(१) ह्या पुस्तिकेच्या वाचनानंतर तुम्हांला स.प.स. योजनेचे महत्त्व समजेल.
(२) स.प.स. योजनेनुसार बैठका घेऊ शकाल.
(३) स.प.स. योजनेनुसार पाठटाचण काढू शकाल.
(४) स.प.स. योजनेनुसार पाठ मूल्यमापन करू शकाल.
(५) स.प.स. योजनेचे अहवाल लेखन करू शकाल.

(१) प्रास्ताविक

मित्रहो, आपण सर्व सेवांतर्गत शिक्षक आहात. म्हणजेच तुम्हांला अध्यापनाचा काही किमान अनुभव आहे. त्यातून तुमच्या काही अध्यापनशैली विकसित झाल्या असतील. अध्यापनाची काही कौशल्ये आपण अनुभवातून प्राप्त केली असतील. पण तरीही तुम्ही या बी.एड. शिक्षणक्रमाला आलात. याचाच अर्थ, तुम्हांला तुमचे दैनंदिन अध्यापन अधिक परिणामकारक करण्याची इच्छा आहे, स्वत:चा व्यावसायिक विकास करण्यासाठी तुम्ही येथे आलात यावर आमचा दृढ विश्वास आहे. परिणामकारक शिक्षक व्हायचे असेल तर त्याच्या अध्यापनात लवचिकता हवी आणि अध्यापनात लवचिकता आणावयाची असेल तर एकापेक्षा जास्त अध्यापन पद्धती, प्रतिमाने, उपागम, अध्यापन कौशल्ये आपणास ज्ञात हवीत. म्हणूनच विद्यापीठाने तुमच्या या अभ्यासक्रमात १२ अध्यापन कौशल्यांची मालिका, नऊ अध्यापन पद्धतींची पुस्तके, नऊ प्रतिमानांवरील स्वयं-अध्ययन साहित्य (विकसनाच्या मार्गावर) पुरविले आहे. तेव्हा हे सर्व केवळ शिक्षणशास्त्र पदवी शिक्षणक्रमापुरतेच मर्यादित आहे हा विचार तुम्ही काढून टाकला पाहिजे. 'बुद्धिवादी व्यक्ती' ह्या भूमिकेतून प्रत्येक शिक्षकाने या पद्धती व कौशल्ये प्रतिमाने आपल्या दैनंदिन अध्यापनात वापरून पहायला हवे. त्याची उपयुक्तता पडताळून पहायला हवी. जर खरोखरंच ते सर्व ज्ञान आपले अध्यापन परिणामकारक करण्यास उपयुक्त ठरत असेल तर या सगळ्यांकडे पाहण्याची दृष्टीच बदलेल . पणआपणा सर्वांना भिती असते ती आपण या नवीन आत्मसात केलेल्या पद्धती कौशल्ये वापरताना चुकलो तर मुले हसतील का ? आपण आत्तापर्यंत तयार केलेल्या आपल्या प्रतिमेला धक्का बसेल का ? आपले वर्गनियंत्रण जाईल का ? आणि या सर्व भितीतून या नवनवीन गोष्टी प्रत्यक्ष वर्गअध्यापनात वापरणे आपण टाळतो. म्हणूनच ही 'सहयोगी पर्यवेक्षित सरावपाठ योजना' तुमच्या अभ्यासक्रमात आणलेली

बी. एड. शिक्षणक्रम

प्रात्यक्षिक कार्यफाईल ४ : अभ्यासपूरक प्रात्यक्षिके

अनुक्रमणिका

अ.क्र.	*प्रात्यक्षिकाचे नाव*	*पृष्ठ क्र.*
(१)	कार्यानुभव	१
(२)	सहशालेय उपक्रम	३
(३)	समाजसेवा	९
(४)	अभ्यासपूरक प्रात्यक्षिके : प्रमाणपत्र	१५

सूचना : (१) ज्या प्रात्यक्षिकासाठी अहवाल लेखनास जागा कमी पडेल तेथे आपल्याला आवश्यक तेवढे कोरे कागद जोडावेत.

(२) अभ्यासपूरक प्रात्यक्षिक कार्यफाईल आकार, त्यातील प्रत्येक प्रात्यक्षिक अहवाल लेखनासाठी दिलेले मुद्दे, त्या मुद्यांसाठी सोडलेली जागा, गुणदान योजना. या सर्वांसंदर्भात आपला अभिप्राय तसेच या प्रात्यक्षिक कार्यफाईलमध्ये केलेल्या उपयुक्ततेबद्दल आपला अभिप्राय खालील पत्त्यावर अवश्य कळवावा, म्हणजे पुढील वर्षी त्यात योग्य ते बदल करता येतील.

पत्र व्यवहारासाठी पत्ता - डॉ. कविता साळुंके

शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा

'ज्ञानगंगोत्री', यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ

गोवर्धन शिवार, गंगापूर, नाशिक - ४२२ २२२.

ज्ञानगंगा घरोघरी

यशवंतराव
चव्हाण
महाराष्ट्र
मुक्त विद्यापीठ
ज्ञानगंगा घरोघरी

EDU 421

बी.एड. अधिष्ठान अभ्यासक्रम

मूल्यनिर्धारण व मूल्यमापन

लेखक : डॉ. प्रकाश देशपांडे, डॉ. नारायण उपासनी, श्री. अनिल पाठक, डॉ. कविता साळुंके

घटक १	:	मूल्यनिर्धारण, मापन आणि मूल्यमापन	०१
घटक २	:	शिक्षण व परीक्षाविषयक दृष्टिकोन	११
घटक ३	:	शैक्षणिक मूल्यनिर्धारणाचा पाया	२०
घटक ४	:	शैक्षणिक मापन	२६
घटक ५	:	परीक्षेचे प्रकार आणि कसोट्या	३५
घटक ६	:	कसोटीचा विकास	४२
घटक ७	:	कसोटीतील प्राप्तांक आणि त्यांचे अर्थ	५४
घटक ८	:	श्रेणी निर्धारणाचे तंत्र आणि तत्त्व	६२
घटक ९	:	प्रश्नपेढी	७०
घटक १०	:	प्रभुत्व अध्ययन आणि परीक्षण	७५
घटक ११	:	मूल्यमापन म्हणजे काय?	८८
घटक १२	:	मूल्यमापनाचे हेतू आणि ध्येये	९१
घटक १३	:	ज्ञानरचनावादी अध्ययनाचे मूल्यांकन : मंत्र आणि तंत्र	९७
घटक १४	:	मूल्यमापनातील काही महत्त्वाचे विषय	१०७

यशवंतराव
चव्हाण
महाराष्ट्र
मुक्त विद्यापीठ

ज्ञानगंगा घरोघरी

EDU 401

बी.एड. अधिष्ठान अभ्यासक्रम

अध्ययनार्थी व त्याचा विकास

लेखक : डॉ. दत्तात्रय तापकीर, प्रा. विजयकुमार पाईकराव, डॉ. मनिषा चित्रे, डॉ. तेजस्विनी कदम, डॉ. रमा भोसले, डॉ. प्रीती पाटील, डॉ. कविता साळुंके

घटक १	:	मानसशास्त्राचा अर्थ व अभ्यासपद्धती	१
घटक २	:	वाढ व विकास	३२
घटक ३	:	समूहाचे मानसशास्त्र	८८
घटक ४	:	व्यक्तिमत्त्व	१०२
घटक ५	:	स्मृती	१४३
घटक ६	:	विचारप्रक्रिया	१५६
घटक ७	:	बुद्धिमत्ता	१७१
घटक ८	:	सर्जनशीलता	१९४

यशवंतराव चव्हाण
महाराष्ट्र मुक्त
ज्ञानगंगा घरोघरी विद्यापीठ

EDU 403

बी.एड. अधिष्ठान अभ्यासक्रम

अभ्यासक्रमाची भाषा, विद्याशाखा व विषयाचे आत्मसातीकरण

भाग १ : अभ्यासक्रम, विद्याशाखा व विषय : मूलभूत माहिती	**१**
घटक 1 : अभ्यासक्रम	२
घटक 2 : विद्याशाखेचे स्वरूप व संरचना	१०
घटक 3 : अभ्यासक्रम, पाठ्यक्रम व पाठ्यपुस्तके यांचा अध्यापनात विचार	२६
भाग २ : शालेय विषयानुसार विद्याशाखा : स्वरूप व संरचना	**३९**
घटक ४ : मराठी भाषेचे स्वरूप व संरचना	४०
अध्याय ५ : हिंदी भाषा का स्वरूप, संरचना	५७
Unit 6 : Nature and Structure of English Subject	७३
घटक ७ : संस्कृत विषयाचे स्वरूप व संरचना आशययुक्त अध्यापन पद्धती	७८
घटक ८ : इतिहासाचे स्वरूप व संरचना	८६
घटक ९ : भूगोल ज्ञानशाखेचे स्वरूप व संरचना	१०४
घटक १० : विज्ञान विषयाचे स्वरूप व संरचना	११४
घटक ११ : गणित अध्यापन विषयाचे स्वरूप व संरचना	१२४
घटक १२ : अर्थशास्त्राचे स्वरूप व संरचना	१५१
घटक १३ : हिशेबशास्त्र विद्याशाखेचे स्वरूप आणि संरचना	१७३
भाग ३ : शालेय विषयानुसार अभ्यासक्रम, पाठ्यक्रम व पाठ्यपुस्तके चिकित्सा	**१८५**
घटक १४ : मराठी भाषेचा अभ्यासक्रम, पाठ्यक्रम व पाठ्यपुस्तके	१८६
अध्याय १५: हिंदी प्रथम भाषा और द्वितीय भाषा की पाठ्यचर्या, पाठ्यक्रम एवं पाठ्यपुस्तक	२२२
Unit 16 : Analysis of Curriculum, Syllabus and Text-books for English	२५४
घटक १७: संस्कृत विषय अभ्यासक्रम, पाठ्यक्रम व पाठ्यपुस्तके	२६९
घटक १८: इतिहास विषयाचा अभ्यासक्रम, पाठ्यक्रम व पाठ्यपुस्तके यांचे विश्लेषण	२८५
घटक १९: भूगोल अभ्यासक्रम, पाठ्यक्रम व पाठ्यपुस्तक सुसंगती	३१२
घटक २०: विज्ञान विषय अभ्यासक्रम, पाठ्यक्रम व पाठ्यपुस्तके	३२३
घटक २१: गणित विषयाचा अभ्यासक्रम, पाठ्यक्रम आणि पाठ्यपुस्तके	३४६
घटक २२: अर्थशास्त्र विषय अध्यापनात अभ्यासक्रम, पाठ्यक्रम व पाठ्यपुस्तक यांचा विचार	३५९
घटक २३: हिशेबशास्त्र विषयाचे अभ्यासक्रम, पाठ्यक्रम आणि पाठ्यपुस्तके	३६९

ज्ञानगंगा घरोघरी

यशवंतराव
चव्हाण
महाराष्ट्र
ज्ञानगंगा घरोघरी मुक्त विद्यापीठ

EDU 405

बी. एड. अधिष्ठान अभ्यासक्रम

शालेय विषयाचे अध्यापनशास्त्र

शालेय विषयाचे अध्यापनशास्त्र : मराठी

लेखक : डॉ. नलिनी पिचड, प्राचार्य व्ही. आर. कुलकर्णी, डॉ. शारदा शेवतेकर, श्री. धनाजी बनकर, श्री. के. एन. सांगळे, डॉ. रेखा टोपकर, श्री. विजयकुमार पाईकराव, डॉ. सुधाकर गंधे, डॉ. हसिना बेगम

घटक १	:	मराठी भाषेचे स्वरूप व संरचना	०१
घटक २	:	अभ्यासक्रम, पाठ्यक्रम व पाठ्यपुस्तके	१५
घटक ३	:	मराठी विषयाचे आशयविश्लेषण	४६
घटक ४	:	अध्यापनपूर्व आशयज्ञान अभिवृद्धी	६३
घटक ५	:	मराठी विषयाचे अध्यापनशास्त्रीय विश्लेषण	७१
घटक ६	:	मराठी विषयाचे आशय आणि अध्यापन पद्धती एकात्मीकरण	८५
घटक ७	:	मराठी विषयाची ज्ञानाची प्रतिरूपणे	१०९
घटक ८	:	आशययुक्त अध्यापन पद्धतीच्या संदर्भात मातृभाषा मराठीचे मूल्यमापन	१२९
घटक ९	:	द्वितीय भाषेच्या स्वरूपात मराठीचे अध्यापन	१६४

ज्ञानगंगा घरोघरी

यशवंतराव
चव्हाण
महाराष्ट्र
मुक्त विद्यापीठ
ज्ञानगंगा घरोघरी

EDU 407
बी. एड. अधिष्ठान अभ्यासक्रम
शालेय विषयाचे अध्यापनशास्त्र

शालेय विषयाचे अध्यापनशास्त्र : English

लेखक : डॉ. सरोज वीरकर, डॉ. जी. एच. सूर्यवंशी, डॉ. शिवाजी आंबेकर, डॉ. के. डी. गायकवाड, डॉ. शशी गायकवाड, डॉ. राजाराम कुंभार, प्रा. मीना कुटे

Unit 1	:	Nature and Structure of English Subject	01
Unit 2	:	Analysis of Curriculum, Syllabus and Text-books	06
Unit 3	:	Pre-teaching Stage : Content Knowledge Enrichment for Teachers	22
Unit 4	:	Content Analysis of the Unit to be Taught	70
Unit 5	:	Pedagogical Analysis of English	76
Unit 6	:	Integration of Methods of Teaching and Content	99
Unit 7	:	Planning and Testing	122
Unit 8	:	English as a First Language	141
घटक 9	:	ज्ञानाची प्रतिरूपणे (Knowledge Representation)	158

यशवंतराव
चव्हाण
महाराष्ट्र
ज्ञानगंगा घरोघरी मुक्त विद्यापीठ

EDU 410

बी. एड. अधिष्ठान अभ्यासक्रम

शालेय विषयाचे अध्यापनशास्त्र

शालेय विषयाचे अध्यापनशास्त्र : भूगोल

लेखक : श्रीमती उषा पाटील, श्रीमती सुरेखा जोशी, श्री. मगन सुरवसे, श्रीमती शोभना जोशी, श्रीमती सुहासिनी घुगरे, श्रीमती विजया पाटील, डॉ. उज्ज्वला तरकसबंद

घटक १	:	भूगोल ज्ञानशाखेचे स्वरूप व संरचना	०१
घटक २	:	भूगोल अभ्यासक्रम, पाठ्यक्रम व पाठ्यपुस्तक सुसंगती	०९
घटक ३	:	भूगोल अध्यापन घटकाचे आशयविश्लेषण	१७
घटक ४	:	भूगोल शिक्षकाची अध्यापनपूर्व आशयज्ञान अभिवृद्धी	३३
घटक ५	:	ज्ञानाची प्रतिरूपणे	४१
घटक ६	:	भूगोल अध्यापन पद्धतीचा विचार व आशयाशी एकात्मीकरण	५४
घटक ७	:	भूगोलाचे अध्यापनशास्त्रीय विश्लेषण	१४६
घटक ८	:	भूगोलाच्या आशययुक्त अध्यापन पद्धतीसंदर्भात शिक्षक व विद्यार्थ्यांचे मूल्यमापन	१५७

यशवंतराव
चव्हाण
महाराष्ट्र
मुक्त विद्यापीठ
ज्ञानगंगा घरोघरी

EDU 412
बी. एड. अधिष्ठान अभ्यासक्रम
शालेय विषयाचे अध्यापनशास्त्र

शालेय विषयाचे अध्यापनशास्त्र : विज्ञान

लेखक : प्रा. अरविंद कपोले, श्रीमती प्रतिभा शेटे, डॉ. अश्विन बोंदार्डे, श्री. बी. डी. पाटील, डॉ. संजीवनी महाले, श्रीमती राजश्री बाम, डॉ. संतोष मुळावकर, डॉ. मीनाक्षी बरवे

घटक १	:	विज्ञान विषयाचे स्वरूप व संरचना	०१
घटक २	:	अभ्यासक्रम, पाठ्यक्रम व पाठ्यपुस्तके	०८
घटक ३	:	अध्यापनपूर्व आशयज्ञान अभिवृद्धी	२६
घटक ४	:	अध्यापन घटकाचे आशय विश्लेषण	३४
घटक ५	:	विज्ञान विषयाचे अध्यापनशास्त्रीय विश्लेषण	५३
घटक ६	:	विज्ञानाचे अध्यापन आणि आशयाशी एकात्मीकरण	६१
घटक ७	:	विज्ञानातील ज्ञानाची प्रतिरूपणे	८४
घटक ८	:	विज्ञान : आशययुक्त अध्यापनपद्धतीसंदर्भात मूल्यमापन	१०२
घटक ९	:	विज्ञान शिक्षकाच्या विविध भूमिका	११४

यशवंतराव चव्हाण
महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ,
नाशिक

EDU 474

पोर्टफोलिओ (विमर्षण)

पोर्टफोलिओ (विमर्षण)

लेखक : डॉ. कविता साळुंके

भाग १ : पोर्टफोलिओ - सैद्धांतिक माहिती	१
भाग २ : पोर्टफोलिओ - विकसन	१९

ज्ञानगंगा घरोघरी

र

र

EDU 423

बी.एड. अधिष्ठान अभ्यासक्रम

जेंडर, शाळा आणि समाज

घटक १ : शिक्षण आणि शिक्षणाची ध्येये	१
घटक २ : शिक्षण – व्यवसाय	१८
घटक ३ : काही शिक्षणवेत्ते	२८
घटक ४ : शिक्षण, मूल्ये व संस्कृती	४२
घटक ५ : विविध स्तरांवरील शिक्षण आणि शिक्षणप्रणालीच्या सर्वसामान्य समस्या – आव्हाने व कार्याचे स्वरूप	५१
घटक ६ : शिक्षण आणि समाजशास्त्र	११३
घटक ७ : शैक्षणिक समाजशास्त्राचा अर्थ आणि व्याप्ती	१२१
घटक ८ : शिक्षण आणि भारतीय समाजव्यवस्था	१२९
घटक ९ : शिक्षणाच्या सामाजिक संस्था	१३५
घटक १० : शिक्षण आणि प्रसारमाध्यमे	१४३
घटक ११ : आजच्या भारतीय समाजातील विघातक शक्ती	१५२
घटक १२ : प्रबोधनानंतरच्या भारतीय समाजाचे बदलते स्वरूप आणि शिक्षण	१५७
घटक १३ : शिक्षणाचा नवीन दृष्टिकोन – विचार आणि कृती	१६५
घटक १४ : डर्कहीम, वेबर व मॅनहीम यांनी प्रतिपादलेल्या शैक्षणिक उपपत्ती	१८०

ज्ञानगंगा घरोघरी
यशवंतराव
चव्हाण
महाराष्ट्र
मुक्त विद्यापीठ

EDU 425
बी. एड. अधिष्ठान अभ्यासक्रम

समावेशित शिक्षण

लेखक : डॉ. नवनाथ इंदलकर, डॉ. सीमा इंदलकर, डॉ. कविता साळुंके, डॉ. सुप्रिया काळे

घटक १ : समावेशित शिक्षण : संकल्पना व स्वरूप	१
घटक २ : विशेष गरजा असणाऱ्या बालकांचे शिक्षण	१४
घटक ३ : समावेशित शाळा	५०
घटक ४ : समावेशित शाळेतील शिक्षक	६६

यशवंतराव
चव्हाण
महाराष्ट्र
मुक्त विद्यापीठ
ज्ञानगंगा घरोघरी

EDU 426
बी. एड. वैकल्पिक अभ्यासक्रम
शैक्षणिक तंत्रविज्ञान

शैक्षणिक तंत्रविज्ञान

लेखक : डॉ. अ. न. जोशी, प्रा. चित्रा सोहनी, डॉ. सुमन ओक

घटक १ :	शैक्षणिक तंत्रविज्ञानाची संकल्पना	०१
घटक २ :	संज्ञापन–प्रक्रिया	०९
घटक ३ :	प्रणाली उपागम	१८
घटक ४ :	अनुदेशन प्रणाली रचना	२८
घटक ५ :	अध्यापनातील दृक्–श्राव्य साधने	३७
घटक ६ :	विविध माध्यमांचा अध्यापनात उपयोग	५१
घटक ७ :	शैक्षणिक तंत्रविज्ञान साधनांचे व्यवस्थापन	५५
घटक ८ :	शिक्षणातील नवप्रवर्तने	६५
घटक ९ :	शैक्षणिक तंत्रविज्ञान शिक्षक : परिवर्तनाचा अग्रदूत	७२

यशवंतराव
चव्हाण
महाराष्ट्र
मुक्त विद्यापीठ

EDU 427

बी. एड. वैकल्पिक अभ्यासक्रम

शिक्षक आणि बालशिक्षण

शिक्षक आणि बालशिक्षण : भाग – १

घटक १	:	बालशिक्षणाचा इतिहास व मूलतत्त्वे	०१
घटक २	:	बालमानसशास्त्र व शिक्षण	१३
घटक ३	:	बालकांची अध्ययन–प्रक्रिया व विकासाची अंगे	२५
घटक ४	:	बालकांचे आरोग्य आणि बालशिक्षण	५०

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ

ज्ञानगंगा घरोघरी

EDU 428

बी. एड. वैकल्पिक अभ्यासक्रम

शिक्षक आणि स्वयं-साहाय्य गट चळवळ

शिक्षक आणि स्वयं- साहाय्य गट चळवळ : भाग - १

घटक १	:	स्वयं-साहाय्य गट आणि शिक्षक	०१
घटक २	:	स्वयं-साहाय्य गट : संकल्पना व स्वरूप	०९
घटक ३	:	महिलांचे सबलीकरण व स्वयं-साहाय्य गट	२५
घटक ४	:	बचत गट व बँका	४०

शिक्षणातील संज्ञापन प्रकार

अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे

(१) महाविद्यालय, विद्यापीठ स्तरावर सध्या उपयोगात येत असलेल्या काही प्रमुख अध्यापन प्रकार, पद्धती अथवा तंत्रांची यादी तयार करणे.
(२) महाविद्यालय / विद्यापीठ स्तरावर प्रचलित असणाऱ्या अध्यापन प्रकारातील - व्याख्यान, परिसंवाद, ट्युटोरियल, गटचर्चा, भूमिकाभिनय यांचे तुलनात्मक फायदे अभ्यासणे.
(३) परिसंवादातील आंतरक्रियात्मक प्रक्रियांचे वर्णन करणे.
(४) अभ्यासपुस्तक - संज्ञा आणि व्याख्या.
(५) अभ्यासपुस्तक निकषांनुसार सध्या प्रचलित असणाऱ्या दोन पाठ्यपुस्तकांचे मूल्यमापन करणे.
(६) खालील अध्ययन / अध्यापन प्रकारांची प्रमुख वैशिष्ट्ये सांगणे : व्याख्यान, चर्चापद्धती, ट्युटोरियल, संघ अध्यापन. प्रायोगिक, पर्यवेक्षित अभ्यास, परिसंवाद, कृतीसत्रे, प्रात्यक्षिके प्रकल्प व भूमिकाभिनय.
(७) एखाद्या विशिष्ट विषयाच्या अभ्यास / अध्यापनाच्या उद्दिष्टांच्या संदर्भात या प्रकारांचा उपयोग व त्याचे मूल्यमापन करणे.

घटक १ : संज्ञापन प्रक्रिया

★ संज्ञापन म्हणजे काय?
★ संज्ञापनाचे प्रकार
★ संज्ञापन चक्र
★ संज्ञापनाची प्रतिमाने
★ शैक्षणिक संज्ञापन
★ संज्ञापनातील काही महत्त्वाच्या संज्ञा

घटक २ : परिणामकारक शैक्षणिक संज्ञापन

★ अध्यायंनार्थीच्या गुणवैशिष्ट्यांचे विश्लेषण
★ अध्ययन पर्यावरण निर्मिती
★ हेतू, ध्येये आणि उद्दिष्टे
★ अनुदेशनाचा अभिकल्प व आराखडा
★ अनुदेशन प्रक्रियेचे मूल्यमापन

घटक ३ : उच्च शिक्षणातील अनुदेशन प्रकार

★ अनुदेशन प्रकार म्हणजे काय?
★ वेगवेगळ्या प्रकार पद्धती
(१) मोठा गट
(२) मध्यम गट
(३) छोटा गट
(४) स्वतंत्र गट
★ अध्ययन - अध्यापनाच्या विविध पद्धती
(१) सादरीकरण पद्धती
(२) स्वयंगती - अध्ययन पद्धती
(३) आंतरक्रियात्मक पद्धती

घटक ४ : अनुदेशनाच्या प्रत्यक्ष पद्धती

★ व्याख्यान पद्धती
★ परिसंवाद

ज्ञानगंगा घरोघरी

- ★ गटचर्चा
- ★ ट्युटोरियल्स
- ★ भूमिकाभिनय व अभिरूपता

घटक ५ : शैक्षणिक श्राव्य कार्यक्रम

- ★ अनुदेशनातील इलेक्ट्रॉनिक माध्यमे
- ★ अनुदेशनातील श्राव्य कार्यक्रम
- ★ श्राव्य संहिता लेखन
- ★ श्राव्य ध्वनिमुद्रणाची प्रक्रिया
- ★ श्राव्य कार्यक्रमाचे मूल्यमापन

घटक ६ : अनुदेशन व्हिडीओ व अनुदेशन क्रमान्वित कार्यक्रम

- ★ अनुदेशन दूरदर्शन व व्हिडीओ कार्यक्रम
- ★ दूरदर्शन व्हिडीओचे प्रकार, फायदे व मर्यादा
- ★ व्हिडीओ संहिता : रचना, वेगवेगळे अनुबंध व निर्मिती
- ★ व्हिडीओ यंत्रसामग्री व त्याचा उपयोग।
- ★ अनुदेशन क्रमान्वित कार्यक्रम, क्रमान्वित अनुदेशनाची तत्त्वे
- ★ कार्यक्रमांचे विविध प्रकार, संगणक साक्षरता
- ★ अनुदेशन व्हिडीओ मूल्यमापन

घटक ७ : मुद्रित अनुदेशन साहित्य

- ★ अनुदेशन पाठ्यपुस्तकांची गुणवैशिष्ट्ये
- ★ लेखनासाठी तयारी
- ★ काही अध्यापन संबोध व अनुदेशन पाठ्यपुस्तके
- ★ अध्ययन सिद्धान्त व अनुदेशन पाठ्यपुस्तक
- ★ अनुदेशन पाठ्यपुस्तकांचे लेखन
- ★ मुद्रित साहित्यातील अशाब्दिक भाग

घटक ८ : दूरशिक्षणातील संज्ञापनाचे विविध रचना-प्रकार

ज्ञानगंगा घरोघरी

- ★ द्विमार्गी प्रकार
- ★ पत्राद्वारे अध्ययन - अध्यापन
- ★ दूरध्वनीद्वारे अध्यापन
- ★ वैयक्तिक मार्गदर्शन
- ★ टी - गट आंतरक्रिया

विविध स्तरावरील शिक्षण आणि शिक्षकाची कार्ये (PO1)

अभ्यासक्रम

पुस्तक १ : विविध स्तरावरील शिक्षण आणि शिक्षकाची कार्ये : मूलभूत

घटक १ : विविध स्तरावरील शिक्षक आणि शिक्षणप्रणालीच्या सर्वसामान्य समस्या व आव्हाने, कार्याचे स्वरूप

घटक २ : अध्यापन व उपचारात्मक अध्यापन

घटक ३ : मानवी संबंध, प्रशासकीय व अभ्यासपूरक कार्ये

घटक ४ : मूल्यमापन

घटक ५ : सांख्यिकीय विश्लेषण व सादरीकरण

पुस्तक २ : प्राथमिक स्तरावरील शिक्षण आणि शिक्षकाची कार्ये

घटक १ : प्राथमिक शिक्षणाचे स्वरूप व सद्यःस्थिती

घटक २ : प्राथमिक शिक्षणाचा इतिहास, विकासाचे टप्पे व विचारप्रवाह

घटक ३ : प्राथमिक स्तरावरील प्रशासन, शासकीय योजना/उपक्रम

घटक ४ : प्राथमिक शिक्षकाची विशेष कार्ये आणि व्यावसायिक कार्ये

घटक ५ : प्राथमिक शिक्षणातील आव्हाने, समस्या आणि उपाययोजना

पुस्तक ३ : माध्यमिक स्तरावरील शिक्षण आणि शिक्षकाची कार्ये

घटक १ : माध्यमिक शिक्षणाचे स्वरूप व सद्यःस्थिती

घटक २ : माध्यमिक शिक्षणाचा इतिहास, विकासाचे टप्पे व विचारप्रवाह

घटक ३ : माध्यमिक स्तरावरील प्रशासन, शासकीय योजना व उपक्रम

घटक ४ : माध्यमिक शिक्षकाची विशेष कार्ये आणि व्यावसायिक कार्ये

घटक ५ : माध्यमिक शिक्षणातील आव्हाने, समस्या आणि उपाययोजना

पुस्तक ४ : उच्च माध्यमिक स्तरावरील शिक्षण आणि शिक्षकाची कार्ये

घटक १ : उच्च माध्यमिक शिक्षणाचे स्वरूप व सद्यःस्थिती

घटक २ : उच्च माध्यमिक शिक्षणाचा इतिहास, विकासाचे टप्पे व विचारप्रवाह

घटक ३ : उच्च माध्यमिक स्तरावरील प्रशासन, शासकीय योजना व उपक्रम

घटक ४ : उच्च माध्यमिक शिक्षकाची विशेष कार्ये आणि व्यावसायिक कार्ये

घटक ५ : उच्च माध्यमिक शिक्षणातील आव्हाने, समस्या आणि उपाययोजना

ज्ञानगंगा घरोघरी

विविध स्तरांवरील शिक्षण आणि शिक्षकाची कार्ये (PO1)

अभ्यासक्रम

पुस्तक १ : विविध स्तरांवरील शिक्षण आणि शिक्षकाची कार्ये : मूलभूत

घटक १ : विविध स्तरांवरील शिक्षण आणि शिक्षणप्रणालीच्या सर्वसामान्य समस्या – आव्हाने व कार्याचे स्वरूप

घटक २ : अध्यापन व उपचारात्मक अध्यापन

घटक ३ : मानवी संबंध, प्रशासकीय व अभ्यासपूरक कार्ये

घटक ४ : मूल्यमापन

घटक ५ : सांख्यिकीय विश्लेषण व सादरीकरण

पुस्तक २ : प्राथमिक स्तरावरील शिक्षण आणि शिक्षकाची कार्ये

घटक १ : प्राथमिक शिक्षणाचे स्वरूप व सद्यःस्थिती

घटक २ : प्राथमिक शिक्षणाचा इतिहास, विकासाचे टप्पे व विचारप्रवाह

घटक ३ : प्राथमिक स्तरावरील प्रशासन, शासकीय योजना/उपक्रम

घटक ४ : प्राथमिक शिक्षकाची विशेष कार्ये आणि व्यावसायिक कार्ये

घटक ५ : प्राथमिक शिक्षणातील आव्हाने, समस्या आणि उपाययोजना

पुस्तक ३ : माध्यमिक स्तरावरील शिक्षण आणि शिक्षकाची कार्ये

घटक १ : माध्यमिक शिक्षणाचे स्वरूप, उद्दिष्टे व महत्त्व

घटक २ : माध्यमिक शिक्षणाच्या इतिहासातील महत्त्वाचे विकास टप्पे व नवे प्रवाह

घटक ३ : माध्यमिक स्तरावरील प्रशासन, शासकीय योजना व उपक्रम,

घटक ४ : माध्यमिक शिक्षकाची स्तरनिहाय कार्ये

घटक ५ : माध्यमिक शिक्षणातील आव्हाने, समस्या आणि उपाययोजना

पुस्तक ४ : उच्च माध्यमिक स्तरावरील शिक्षण आणि शिक्षकाची कार्ये

घटक १ : उच्च माध्यमिक शिक्षणाचे स्वरूप व रूपरेषा

घटक २ : उच्च माध्यमिक शिक्षणाच्या विकासातील टप्पे व नवे प्रवाह

घटक ३ : उच्च माध्यमिक स्तरावरील प्रशासन, शासकीय योजना व उपक्रम

घटक ४ : उच्च माध्यमिक शिक्षकाची कार्ये

घटक ५ : शिक्षणातील समस्या, आव्हाने व जबाबदाऱ्या

ज्ञानगंगा घरोघरी

यशवंतराव चव्हाण
महाराष्ट्र मुक्त
ज्ञानगंगा घरोघरी विद्यापीठ

EDU 422

बी.एड. अधिष्ठान अभ्यासक्रम

ज्ञानगंगा घरोघरी

उदयोन्मुख भारतीय समाज आणि शिक्षण

लेखक : प्राचार्य सुप्रिया काळे, डॉ. कविता साळुंके

घटक १ : शिक्षणाचे तात्त्विक आधार	१
घटक २ : विभिन्नतेचे आकलन	५०
घटक ३ : समकालीन समस्या व योजना	८६
घटक ४ : शैक्षणिक आयोग व धोरण (शालेय शिक्षण)	१२२
घटक ५ : शिक्षणापुढील समस्या व आव्हाने	१६१
घटक ६ : शिक्षणाची ध्येये आणि आधुनिक भारतीय शिक्षणातील शिक्षक	२११

यशवंतराव
चव्हाण
महाराष्ट्र
मुक्त विद्यापीठ

EDU 424

बी.एड. अधिष्ठान अभ्यासक्रम

ज्ञान आणि अभ्यासक्रम

लेखक : डॉ. संजीवनी महाले, प्रा. वसंतराव कर्डिले, डॉ. कविता साळुंके

घटक १ : ज्ञानाचे स्वरूप व संरचना	०१
घटक २ : अभ्यासक्रम व पाठ्यक्रम	१३
घटक ३ : उद्दिष्टे व त्यांची मांडणी	१८
घटक ४ : पाठ्यक्रम	३३
घटक ५ : मुद्रित अनुदेशन साहित्य	३९
घटक ६ : दूर शिक्षणाचे स्वरूप व अभ्यासक्रम	५६

ज्ञानगंगा घरोघरी

यशवंतराव
चव्हाण
महाराष्ट्र
मुक्त विद्यापीठ

EDU 209

शिक्षणशास्त्र पदवी शिक्षणक्रम

मूल्यशिक्षण

ज्ञानगंगा घरोघरी

लेखक : डॉ. संतोष मुळावकर, डॉ. कल्पना मुळावकर

घटक १ :	मूल्ये व मूल्यशिक्षण : तात्त्विक ओळख	१
घटक २ :	मूल्यशिक्षण : आढावा व सद्य:स्थितीत गरज	२८
घटक ३ :	मूल्यशिक्षणाचे शालेय पातळीवरील स्रोत	६०
घटक ४ :	मूल्य रुजवणूक : कृतिकार्यक्रम	८३
घटक ५ :	मूल्य विकास	११२
घटक ६ :	मूल्यशिक्षणाचे मूल्यमापन आणि संशोधन	१३६

Yashwantrao
Chavan
Maharashtra
ज्ञानगंगा घरोघरी Open University

EDU 430
Vocabulary Improvement and Self Enrichment
(ENGLISH FOR PRIMARY TEACHERS)

Vocabulary Improvement and Self Enrichment

Writer : Dr. B. S. Valke, Dr. Chetna

Unit 1 : Developing Word Power	1
Unit 2 : What it is to Know a Word	16
Unit 3 : Processes of Word Formation	34
Unit 4 : What is Self-Improvement	53
Unit 5 : Research for Self-Improvement	67
Unit 6 : Action Plan for Self-Enrichment	81

यशवंतराव
चव्हाण
महाराष्ट्र-
मुक्त विद्यापीठ
ज्ञानगंगा घरोघरी

EDU-436

पुस्तक सहावे

शिक्षकाच्या बदलत्या भूमिका आणि कृतिशीलता : भाग-२

घटक १ : शिक्षक कृतिशीलता : संकल्पना व स्वरूप	०१
घटक २ : उपक्रम, नवोपक्रम आणि शिक्षकाच्या सर्जनशील कृती	१५
घटक ३ : कृतिसंशोधन आराखडा	३८
घटक ४ : कृतिसंशोधन साधने	४५
घटक ५ : कृतिसंशोधन प्रत्यक्ष कार्यवाही व माहितीचे विश्लेषण	५५
घटक ६ : अहवाल लेखन व अनुधावन	६४

यशवंतराव
चव्हाण
महाराष्ट्र
ज्ञानगंगा घरोघरी मुक्त विद्यापीठ

EVS 201

पर्यावरण अभ्यास

पर्यावरण अभ्यास

लेखक : प्रा. सचिन पेंडसे, प्रा. वाल्मिक अहिरराव, प्रा. नीता साने, प्रा. अविनाश आपटे, डॉ. नारायण चौधरी, प्रा. व्यंकट कांबळे, अतुल देऊळगावकर

घटक १	:	पर्यावरण संकल्पना	०१
घटक २	:	पर्यावरण व समाज परस्परसंबंध	१६
घटक ३	:	संरक्षण, संवर्धन, निसर्ग व पर्यावरण	२४
घटक ४	:	नागरीकरण व औद्योगिकीकरण	३०
घटक ५	:	जलव्यवस्थापन	४५
घटक ६	:	जंगले व वने	५८
घटक ७	:	शेती	७०
घटक ८	:	पर्यावरणविषयक चळवळी	८०
घटक ९	:	जागतिक पर्यावरण संरक्षण	९८
घटक १०	:	वातावरणातील फेरबदल	११०
घटक ११	:	जैविक विविधता	११७